

POGLAVLJE 27: ŽIVOTNA SREDINA I KLIMATSKE PROMJENE

Politika za zaštitu životne sredine i klimatske promjene EU promoviše snažne akcije koje se odnose na sprječavanje klimatskih promjena i održivi razvoj i štiti životnu sredinu za sadašnje i buduće generacije. Zasniva se na preventivnom djelovanju, principu "zagađivač plaća", suzbijanju ekološke štete na samom izvoru, zajedničkoj odgovornosti i integraciji pitanja zaštite životne sredine i klimatskih promjena u druge politike EU. *Acquis* sadrži preko 200 ključnih pravnih akata koji pokrivaju kako horizontalno, tako i sektorsko zakonodavstvo (kvalitet vazduha, upravljanje otpadom, kvalitet vode, zaštita prirode, kontrola industrijskog zagađenja i upravljanje rizikom, hemikalije, zaštita od buke, civilna zaštita i klimatske promjene.) Usklađivanje sa *acquis*-em koji je obuhvaćen ovim poglavljem zahtijeva značajna ulaganja i strukturiranu saradnju svih aktera, uključujući lokalne organe, industriju i civilno društvo. Osim toga, prelazak na niske nivoe emisije i ekonomiju otpornu na klimatske promjene u skladu sa Pariškim sporazumom zahtijevati će snažne reforme u svim ekonomskim sektorima, naročito sektorima energije, transporta i poljoprivrede, između ostalog. Osim toga, jaka i dobro opremljena administracija na državnom i lokalnom nivou je imperativ za njegovu primjenu i provođenje.

I. OPŠTA POLITIKA ZA ZAŠTITU ŽIVOTNE SREDINE I KLIMATSKE PROMJENE

1. Postoje li ustavne odredbe o zaštiti životne sredine i/ili održivom razvoju? Kako je definisana podjela nadležnosti među različitim nivoima vlasti i koji organi su odgovorni za politiku zaštite životne sredine i klimatskih promjena?
2. Postoji li neki opšti okvirni pravni akt o zaštiti životne sredine, koji služi kao osnova za druge propise koji se odnose na životnu sredinu?
3. Koji glavni principi predstavljaju osnovu zakonodavstva u oblasti životne sredine (npr. princip „zagađivač plaća“, princip predostrožnosti, itd.)?
4. Postoji li dugoročna državna strategija koja uređuje zaštitu životne sredine, klimatske promjene i/ili državna strategija održivog razvoja? Da li se ta strategija efikasno provodi? Koji institucionalni mehanizmi se odnose na tu strategiju? Koje su prepreke u njenoj provedbi na državnom i lokalnom nivou?
5. Postoji li konkretan akcioni plan za životnu sredinu sa kratkoročnim i srednjoročnim ciljevima, naznakom raspoloživosti budžetskih i drugih resursa za njihovo postizanje i vremenskim rasporedom? Da li je povezan sa *acquis*-em u oblasti životne sredine i kako se nadgleda njegovo provođenje?
6. Na koji način se osigurava usklađenost propisa i politika u oblasti životne sredine sa propisima EU u toj oblasti? Koje su glavne poteškoće sa kojima se suočavate?
7. Koliko je uloženo u životnu sredinu i infrastrukturu životne sredine (u cilju usklađivanja sa *acquis*-em u oblasti životne sredine) u posljednje četiri godine? Kakvi su budući planovi za kratkoročna, srednjoročna i dugoročna ulaganja?
8. Detaljno opišite (uz nivoe kadrovske popunjenosti) organa javne uprave (ministarstva, agencija, itd.) koja su odgovorna za donošenje, primjenu i provođenje propisa i politike u oblasti životne sredine, kako na nacionalnom tako i na pod-nacionalnim (npr. lokalnim) nivoima. Kako su podijeljene odgovornosti za postizanje ciljeva u različitim sektorima (voda, otpad, zaštita prirode itd.) i kako je osigurana koordinacija? Opišite ukratko sve planove čiji je cilj razvijanje i jačanje administrativnih kapaciteta. Naznačite budžetska sredstva dodijeljena ovim administrativnim tijelima, uključujući i agencije.

9. Kako su podijeljene odgovornosti za različite sektore (voda, otpad, zaštita prirode itd.) i kako se predviđa koordinacija? Kako je predviđena saradnja sa drugim ministarstvima? Opišite kratko bilo koji plan čiji je cilj razvijanje i jačanje administrativnih kapaciteta. Da li je predviđena ikakva politika zadržavanja kadra? Šta Bosna i Hercegovina čini da:
- Poveća efikasnost procesa odlučivanja;
 - Izbjegne nepotrebno mikro upravljanje i delegira odgovornosti na niže rukovodne nivoe;
 - Poveća nivoe kadrovske popunjenosti, naročito u nekim prioritetnim oblastima, uključujući strateško planiranje i upravljanje investicijskim projektima;
 - Konsoliduje kapacitete za strateško planiranje;
 - Smanji fluktuaciju kadra i zadrži obučene i stručne kadrove u ministarstvu i drugim institucijama.
10. Postoje li zakonske i budžetske odredbe koje se odnose na obuku državnih službenika u oblasti zaštite životne sredine na svim nivoima, uključujući tehnički kadar i srednji rukovodni kadar? Koliko je teško naći kadrove odgovarajućih kvalifikacija? Koliko je teško naći kadrove kvalifikovane za održavanje obuke?
11. Koji su mehanizmi za praćenje poštivanja propisa iz oblasti životne sredine, njihove primjene i provedbe i stanja životne sredine? Molimo opišite detaljno, ukoliko postoji, sistem inspekcijskog nadzora u oblasti životne sredine – nadležne organe, učestalost inspekcijskih kontrola, odredbe vezane za planiranje, izvođenje, praćenje i izvještavanje o inspekcijским kontrolama u oblasti životne sredine, itd.
12. Koje vrste ekonomskih instrumenata (porezi, carine, sistem dozvola sa kojima se trguje, itd.) se koriste u politici životne sredine? Molimo navedite udio ekoloških taksi u ukupnim poreskim prihodima i BDP-u. Molimo izrazite procenat BDP-a koji se troši na zaštitu životne sredine. Šta Bosna i Hercegovina čini kako bi uspostavio djelotvoran i trajan sistem finansiranja akcija koje se odnose klimatske promjene i životnu sredinu, uključujući značajna infrastrukturna ulaganja i stabilno finansiranje osnovnih usluga, kao što je monitoring životne sredine? Kako bi se povezala ulaganja sa strateškim prioritetima?
13. Postoje li mehanizmi kojima se omogućava da se zaštita životne sredine uzima u obzir u drugim politikama, posebno u poljoprivrednoj, industrijskoj, energetske i saobraćajnoj politici, u skladu sa članom 11 Ugovora o funkcionisanju Evropske unije?
14. Koji su međunarodni sporazumi/ugovori/konvencije o zaštiti životne sredine potpisani, a koji ratifikovani od strane Bosne i Hercegovine? Molimo detaljno opišite mehanizme koji su uspostavljeni za potrebe provođenja međunarodnih sporazuma/ugovora/konvencija koje je ratifikovala Bosna i Hercegovina.
15. Na koji način se Ciljevi održivog razvoja iz Agende 2030 uzimaju u obzir kod donošenja politika u oblasti životne sredine i klimatskih promjena?
16. Molimo opišite aktivnosti istraživanja i razvoja u oblasti životne sredine i klimatskih promjena (npr. nivo finansiranja državnih instituta, itd.)?
17. Molimo opišite detaljno sve inicijative ili programe regionalne saradnje u oblasti zaštite životne sredine u kojima učestvuje Bosna i Hercegovina. Naročito opišite eventualni plan nastavka aktivnosti koji se odnosi na projekat ECRAN (Regionalna pristupna mreža za životnu sredinu i klimatske promjene) i IMPEL (Mreža Evropske unije za provođenje i izvršenje propisa o zaštiti životne sredine). Koje su prioritetne teme u ovim projektima i

koje aktivnosti su predviđene u cilju njihovog promovisanja? Koji su prioriteti Bosne i Hercegovine za dalje projekte?

18. Molimo navedite koje se mjere preduzimaju za smanjenje bolesti izazvanih faktorima životne sredine u Bosni i Hercegovini.

II. SEKTORSKE POLITIKE U OBLASTI ŽIVOTNE SREDINE I KLIMATSKIH PROMJENA

Pitanja u nastavku o datim sektorima trebala bi omogućiti procjenu trenutne situacije i trendova. Informacije o jačanju kapaciteta i/ili problemima po tom pitanju bile bi takođe veoma korisne. Trebalo bi da se pruže i dodatne informacije, na primjer o dosadašnjim dostignućima i bitnijim problemima koji treba da se riješe. Potrebno je dati naznake u vezi sa strateškim planiranjem, institucionalnim kapacitetima, uključujući provedbu i izvršenje, kao i aspektima troškova i koristi i ulaganjima u različitim oblastima, ukoliko su dostupne i prikladne.

A. Horizontalno zakonodavstvo

19. Da li postoje mjere koje omogućavaju javni pristup informacijama o životnoj sredini na zahtjev, kao i na vlastitu inicijativu organa uprave (tzv. "aktivna diseminacija")? Da li postoje odredbe o administrativnim i/ili sudskim postupcima provjere u slučaju da pristup informacijama nije odobren? Da li pravni okvir obuhvata informacije koje se „čuvaju za javno tijelo“, tj. informacije o životnoj sredini koje se fizički čuvaju kod fizičkog ili pravnog lica u korist nekog tijela javne uprave (član 2., tačka 4. Direktive 2003/4/EZ)?
20. Kakve su odredbe u pogledu pristupa sudovima i upravnim žalbama kada je riječ o organizacijama (uključujući i nevladine organizacije) i pojedincima? Da li nevladine organizacije koje ispunjavaju određene uslove, ako oni postoje, određene državnim/međunarodnim zakonima (ako postoje, koji su to uslovi) imaju pristup administrativnim ili sudskim postupcima radi preispitivanja akata i propusta privatnih lica i državnih organa koji nisu u skladu sa odredbama zakona koje se odnose na životnu sredinu? Ako da, u kojim oblastima vezano za životnu sredinu se to primjenjuje? Molimo navedite primjere slučajeva kada su sudovi/uprave odobrile poseban status nevladinim organizacijama koje se bave pitanjima životne sredine. Koliko u prosjeku traju administrativni/sudski slučajevi vezani za životnu sredinu? Postoje li proceduralne mjere koje mogu biti od pomoći nevladinim organizacijama kada iznose slučaj na sud? Da li se nevladinim organizacijama odobrava privilegovan položaj da se žale na odluke vezane za Procjenu uticaja na životnu sredinu (EIA) i Integrisano sprječavanje i kontrolu zagađenja (IPPC) na sudskom i administrativnom nivou? Da li se primjenjuju pravna pomoć, sudska zabrana, suspenzivno dejstvo žalbe, i ako da, kako? Koliki su (prosječni) troškovi i koliko u prosjeku traju slučajevi vezani za životnu sredinu, uključujući i slučajeve žalbe, za učesnike administrativnog/sudskog postupka (honorari vještaka, sudski troškovi, pravno zastupanje, depoziti koje je potrebno uplatiti za određene procesne mjere)? Da li postoje posebne odredbe koje garantuju da ovi procesi neće trajati duže od razumnog vremenskog roka? Da li postoji mogućnost sudske zabrane u ovim postupcima?
21. Da li postoje standardizovani sistemi ili metode prikupljanja, prenosa i objavljivanja podataka i statistika u oblasti životne sredine?

22. Kakve su odredbe vezane za učešće javnosti (informisanje i konsultovanje) u postupku donošenja odluke u vezi sa životnom sredinom? Da li postoje uslovi za učešće javnosti prije donošenja administrativnih odluka kojima se dozvoljavaju aktivnosti koje će vjerovatno imati značajan uticaj na životnu sredinu? Da li postoje uslovi za učešće javnosti u pogledu planova i programa i/ili politika i/ili propisa koji se odnose na životnu sredinu? Koji su organi javne uprave (ministarstva, agencije, itd.) i na kojem nivou (državnom, regionalnom, lokalnom) nadležni za izdavanje saglasnosti za realizaciju projekta? Da li nadležni organi za oblast životne sredine učestvuju u postupcima izdavanja saglasnosti o realizaciji projekta i kako? Postoje li postupci provjere koje omogućavaju članovima javnosti i/ili zainteresovane javnosti da dovedu u pitanje suštinsku i proceduralnu zakonitost odluka, postupaka i propusta u vezi sa donošenjem odluka u oblasti životne sredine u kojima je dozvoljeno učešće javnosti? Postoji li definicija za „javnost“ ili „zainteresovanu javnost“ koja se koristi u ovom kontekstu? Postoje li utvrđeni rokovi kada se javnost konsultuje u procesu odlučivanja?
23. Da li je Bosna i Hercegovina ratifikovala Arhusku konvenciju o pristupu informacijama, učešću javnosti i pristupu pravdi u pitanjima koja se odnose na životnu sredinu? Ako nije, koji je planirani vremenski period za ovu ratifikaciju? Postoje li Arhus centri? Da li adekvatno funkcionišu?
24. Da li je Bosna i Hercegovina ratifikovala Espoo konvenciju o procjeni uticaja na životnu sredinu u prekograničnom kontekstu, i ako jeste, na koji način se obezbjeđuje realizacija prekogranične konsultacije? U slučaju prekogranične konsultacije, koji su predviđeni rokovi? Ako nije ratifikovala Konvenciju, koji je planirani vremenski period za ovu ratifikaciju? Postoje li na državnom nivou mjere za procjenu uticaja određenih projekata na životnu sredinu? U kojoj fazi projekta treba izvršiti tu procjenu? Koliko često su projekti odbijeni ili izmijenjeni, kao rezultat ovih procjena?
25. Da li je Bosna i Hercegovina ratifikovala Protokol o strateškoj procjeni uticaja na životnu sredinu uz Espoo konvenciju? Ako nije, koji je planirani vremenski period za ovu ratifikaciju? Koji se koraci preduzimaju radi uvođenja procjene planova i programa u odnosu na životnu sredinu, i da li se oni odnose i na politike i propise?
26. Molimo opišite ukratko aktivnosti u kojima Bosna i Hercegovina učestvuje u okviru Evropske agencije za životnu sredinu i Eionet-a.
27. Na koji način se uzima u obzir uticaj na staništa/vrste u postupcima procjene životne sredine?
28. Da li Bosna i Hercegovina ima uspostavljen sistem procjene regulatornih uticaja ili uticaja na održivost, koji daje procjenu ekonomskih, socijalnih i uticaja vezanih za životnu sredinu važnijih javnih politika u jedinstvenom integrisanom procesu?
29. Na koji način su koncepti održivosti životne sredine uključujući zaštitu staništa i vrsta integrisani u politike ekonomskih sektora, uključujući energiju, poljoprivredu, rudarstvo, turizam, ribarstvo i akvakulturu?
30. Koji je uobičajeni standard odgovornosti kada dođe do štete po životnu sredinu (objektivna odgovornost ili odgovornost zasnovana na principu krivice)? Kako se trenutno shvata naknada šteta u ovoj oblasti i kako ona funkcioniše: Postoje li pravila o štetama nanesenim licima (fizička povreda, materijalna šteta, ekonomski gubitak, itd.) „putem životne sredine“, pravila o „čistoj ekološkoj šteti“ ili postoje pravila u obje oblasti, ili ne postoje nikakva pravila uopšte u ovoj oblasti? Kako se trenutno postupa u slučaju „čiste ekološke štete“, tj. posebno u slučaju štete nanasene zaštićenim vrstama i njihovim prirodnim staništima, štete nanasene vodi i štete nanasene zemljištu, i kako se

ona rješava? U slučaju da postoje pravila o „čistoj ekološkoj šteti“: Da li postoje mjere zasnovane na ekološkoj odgovornosti kojima je cilj sprječavanje i naknada ekološke štete? Ukoliko ne postoje, da li se planira usvajanje takvih mjera u bliskoj budućnosti? U kojoj mjeri postoje zakonske obaveze koje se odnose na odgovorne operatore koji se bave određenim opasnim aktivnostima (kao i na druge učesnike na osnovu podružnica i nadležne organe), a koje nalažu da se sanira ekološka šteta nanosena zaštićenim vrstama i prirodnim staništima, vodi ili zemljištu u istoj mjeri, a koje su nezavisne od privatnih potraživanja naknada?

31. Postoje li krivične sankcije za kršenje zakona iz oblasti zaštite životne sredine? Ako postoje, molimo opišite kazneni sistem. Da li zakonodavstvo predviđa administrativnu ili krivičnu odgovornost za pravna lica ukoliko prekrše propise iz oblasti životne sredine? Koje vrste krivičnih sankcija postoje za kršenje zakona iz oblasti zaštite životne sredine, osim zatvorske i novčane kazne? U kojoj mjeri postoje odredbe koje već kažnjavaju prekršaje iz oblasti životne sredine navedene u Direktivi 2008/99 EZ?
32. Molimo navedite detaljno broj sudskih gonjenja zbog kršenja zakona o zaštiti životne sredine i visinu kazne za takva kršenja u posljednjih 5 godina. Molimo navedite informacije o stepenu naplate kazni za prekršaje i relevantnoj statistici u sektoru vazduha, vode i otpada u posljednje 3 godine i, ukoliko su dostupni, i za ostale sektore životne sredine.
33. U vezi s prostornim podacima, koje je zakonodavstvo, provedbeni kapacitet i infrastruktura razvijeni u skladu sa direktivom INSPIRE?

B. Kvalitet vazduha

34. Da li postoje granične vrijednosti ili ciljne vrijednosti kvaliteta vazduha za određene atmosferske zagađujuće materije? Ako postoje, koje su to vrijednosti?
35. Kakve su gore pomenute vrijednosti u odnosu na standarde/smjernice SZO?
36. Postoji li državni program za nadzor kvaliteta vazduha ili državni/regionalni/lokalni planovi vezani za kvalitet vazduha? Ako postoje, da li su informacije o tome dostupne za javnost i da li je javnost konsultovana vezano za program/planove? Koji je organ nadležan za probleme u oblasti kvaliteta vazduha, a koji je odgovoran za izradu strategija o kvalitetu vazduha? Kakvo je trenutno stanje u odnosu na: sistem praćenja, njegovo održavanje i kalibraciju, prikupljanje podataka, obradu i izvještavanje?
37. Postoje li procjene emisija glavnih atmosferskih zagađivača?
38. Postoje li državni programi ili strategije za smanjenje emisije atmosferskih zagađivača? Koji se resursi, metode i procedure koriste za praćenje emisije?
39. Postoje li državni, regionalni ili lokalni planovi ili programi koji se konkretno bave poboljšanjem kvaliteta vazduha (tj. stepena koncentracije određenih zagađivača) na relevantnim nivoima vlasti?
40. Kako je organizovana kontrola emisije isparljivih organskih jedinjenja (VOC) iz različitih izvora, uključujući skladištenje i distribuciju goriva, industrijsku upotrebu rastvarača i upotrebu farbi i lakova?
41. Kakva je situacija po pitanju ratifikacije i provođenja UNECE konvencije o prekograničnom zagađivanju vazduha na velikim udaljenostima i njenih različitih protokola? Da li se Bosna i Hercegovina nalazi u Evropskom registru emisije zagađivača

(EPER) i Evropskom registru ispuštanja i prenosa zagađivača (E-PRTR)? Ako ne, koji je planirani vremenski okvir za učestvovanje u ovim registrima?

C. Upravljanje otpadom

42. Koje su glavne odlike propisa koji se odnose na upravljanje otpadom (uključujući kućni otpad, otpad potrošačke robe, ambalažni otpad, električne i elektronske uređaje, stara vozila, PCB/PCT, industrijski otpad koji uključuje i opasan otpad, mulj od prečišćavanja komunalnih otpadnih voda i druge otpade iz specifičnih aktivnosti)? Da li Bosna i Hercegovina namjerava da podnese zahtjev za Evropski katalog otpada?
43. Molimo navedite osnovne informacije o činjenicama i brojčanim podacima o stvaranju otpada i upravljanju otpadom:
- Količina, vrsta (npr. opasni) i porijeklo (industrijska postrojenja, poljoprivreda, rudnici i kamenolomi, opštine, itd.) otpada koji se stvori godišnje;
 - Postrojenja za obradu otpada: broj i operativne karakteristike postrojenja za obradu, kompostiranje i reciklažu, objekata za spaljivanje, deponija (i njihova usklađenost sa standardima EU);
 - Brojčani podaci o izvozu i uvozu otpada (količina, vrsta).
44. Postoji li opšta politika (program, strategija, itd.) upravljanja otpadom? Da li je Bosna i Hercegovina odredila vremenski okvir za usvajanje preostalih propisa vezanih za otpad?
45. Postoji li zakonodavni okvir u pogledu sljedećih tema:
- Osnovni okvirni propisi (definicija, hijerarhija tretmana otpada; prevencija, ponovna upotreba, iskorištavanje, reciklaža), sistem odobravanja, odgovornosti za odlaganje i iskorištavanje komunalnog i drugog otpada, produžena odgovornost proizvođača);
 - Okvirni propisi o opasnom otpadu;
 - Propisi o posebnim vrstama tretmana otpada (spaljivanje, deponije);
 - Propisi o posebnim tokovima ili vrstama otpada;
 - Propisi o transportu otpada.
46. Da li propisi o upravljanju otpadom u Bosni i Hercegovini uključuju odredbe o prevenciji otpada?
47. Koji još instrumenti postoje, osim propisa (npr. ekonomski instrumenti, planiranje upravljanja otpadom)? Kako je osigurana saradnja sa opštinama i privatnim sektorom?
48. Postoji li administrativna infrastruktura? Ako postoji, na kojem nivou (državnom, regionalnom, lokalnom)?
49. Kakva se kratkoročna, srednjoročna i dugoročna ulaganja predviđaju u tom sektoru?

D. Kvalitet vode

50. Molimo opišite pravni osnov za zaštitu vode i upravljanje vodnim resursima, a posebno za sljedeće:
- kvalitet voda i količina voda;
 - podzemne i površinske vode;

- c) kvalitet vode za piće;
 - d) kvalitet vode za kupanje;
 - e) vode za uzgoj riba i školjkaša.
51. Da li su vode obuhvaćene opštom zaštitom ili je zaštita ograničena na određena vodna tijela ili vode koje se koriste u određene svrhe (npr. dobijanje vode za piće), ili pored opštih odredbi postoje oblasti pod posebnom zaštitom?
 52. Da li postojeći propisi obuhvataju principe kao što su sprječavanje zagađenja na izvoru, kontrola emisija i standardi kvaliteta vode?
 53. Postoji li sistem za prethodno regulisanje putem propisa i/ili posebna odobrenja za eksploataciju podzemnih voda i/ili površinskih voda?
 54. Da li postojeći propisi obuhvataju ciljeve objedinjene u „master planu“, i da li navode mjere koje treba preduzeti radi postizanja ovih ciljeva?
 55. U kojoj mjeri je kvalitet vode za piće koju ljudi dobijaju iz javnog sistema vodosnabdijevanja u skladu sa važećim propisima u BiH?
 56. Postoji li sistem za prethodno regulisanje putem propisa i/ili posebna odobrenja za skladištenje i rukovanje materijama koje ugrožavaju ili mogu ugroziti vode?
 57. Molimo navedite osnovne informacije o činjenicama i brojčanim vrijednostima u pogledu upravljanja komunalnim otpadnim vodama. Molimo navedite informacije o broju i učinku postrojenja za prikupljanje i prečišćavanje otpadnih voda. Kakve su procjene vezano za procenat populacije i industrije koje su povezane sa sistemima za prikupljanje i postrojenjima za prečišćavanje?
 58. Koja su tijela nadležna za:
 - a) postupke planiranja?
 - b) postupke prethodnog regulisanja putem propisa i/ili posebnih odobrenja?
 59. Na koji način je osigurana koordinacija različitih organa uključenih u planiranje i provođenje politika i propisa u oblasti voda?
 60. Kakvo je trenutno stanje sistema za praćenje standarda kvaliteta vode, nitrata, vode za piće, podzemnih voda i vode za kupanje? Koji su glavni izvori zagađenja? Kakvo je trenutno stanje u vezi sa provođenjem „Direktive o nitratima“?
 61. Da li se radi na uspostavljanju sistema upravljanja riječnim slivovima kako bi se osiguralo upravljanje kvalitetom i kvantitetom vode, kao i upravljanje rizikom od poplava, i ako jeste, na koji način? Da li to obuhvata sva tijela površinskih i podzemnih voda, uključujući prekogranične i priobalne vode?
 62. Da li je uspostavljen registar zaštićenih područja?
 63. Da li postoje propisi o prevenciji i zaštiti od rizika od poplava? Koji su vremenski rokovi za mapiranje opasnosti i rizika od poplava?
 64. Da li postoji saradnja sa susjednim zemljama sa kojima Bosna i Hercegovina dijeli riječne slivove? Kako je upravljanje ribnjacima i drugim živim resursima integrisano u to upravljanje?
 65. Postoji li sistem za podsticanje svih zainteresovanih strana (uključujući javne i privatne zainteresovane strane) da aktivno učestvuju u upravljanju riječnim slivom?

E. Zaštita prirode

66. Koje je multilateralne sporazume iz oblasti životne sredine, vezane za biodiverzitet, Bosna i Hercegovina potpisala i kako se oni provode?
67. Kakvi su planovi u pogledu biodiverziteta u zemlji?
68. Postoji li sistem za prikupljanje informacija o biodiverzitetu, uključujući stanje očuvanosti ugroženih vrsta i staništa?
69. Opišite pravni osnov za zaštitu prirode, prije svega u pogledu vrsta i staništa od značaja za očuvanje.
70. Kakvi sistemi zaštićenih područja postoje u cilju očuvanja prirode, uključujući posebno zaštićena područja? Na koji način se određuju zaštićena područja? Koliku površinu ona pokrivaju? Koliki je procenat teritorije u državi koja je zaštićena? Kakvi su planovi vezano za povećanje zaštićenih područja? Kakva je situacija u Bosni i Hercegovini u pogledu provođenja Emerald mreže, kao pripreme za uvođenje ekološke mreže Natura 2000?
71. Koji su glavni (pravni i praktični) instrumenti očuvanja prirode (npr. sistemi izdavanja dozvola, procjene uticaja, ugovori o upravljanju, planovi očuvanja, sistemi nadoknade, itd.), kontrole prostornog planiranja i mjere za prinudno izvršenje:
 - a) Za zaštićena područja;
 - b) Za očuvanje prirode van zaštićenih područja;
 - c) Za zaštićene vrste?
72. Da li postoji sistem za sistematični nadzor biodiverziteta? Ako postoji, molimo navedite detaljne informacije. Ako ne postoji, molimo navedite podatke o eventualnim planovima za njegovo uvođenje.
73. Na koji način je organizovan administrativni sistem za zaštitu prirode? Molimo navedite detaljan opis kadrovske popunjenosti i budžetskih izdvajanja za očuvanje prirode (administracija, upravljanje, nadzor itd.)
74. Koje su glavne razlike između propisa o očuvanju prirode i direktivama EU o očuvanju prirode, i koje se glavne poteškoće predviđaju u pogledu procesa usklađivanja?
75. Koje su glavne razlike između propisa o trgovini divljim životinjama i uredbi EU o istom, i koje se glavne poteškoće predviđaju u pogledu procesa usklađivanja?
76. Koje su glavne razlike između propisa o dobrobiti životinja vezano za divlje životinje i uredbi EU o istom, i koje se glavne poteškoće predviđaju u pogledu procesa usklađivanja?
77. Opišite zakonsku osnovu za držanje životinja u zoološkim vrtovima. Da li postoji sistem inspekcije i izdavanja dozvola za ove vrste objekata?
78. Da li BiH ima državni program za šume i državni sistem inventarizacije šuma?
79. Da li je planiranje hidroenergije u skladu sa relevantnim zakonodavstvom o očuvanju prirode EU (EIA, voda, zaštita prirode), uzimajući u obzir kumulativni uticaj na područja od visokog interesa za očuvanje prirode?
80. Da li je zakonima o lovačkim aktivnostima dozvoljen lov strogo zaštićenih vrsta iz Aneksa IV Direktive o staništima i ptica iz Aneksa Direktive o pticama, i pod kojim uslovima je dozvoljen lov ovih vrsta?

81. Da li postoji sistem za sistematski nadzor stanja šuma (prije svega u odnosu na efekte novih izazova koje klimatske promjene stvaraju ili će vjerovatno stvoriti)?
82. Da li postoji sistem za prikupljanje podataka o svim šumskim požarima? Da li postoji strategija za sprječavanje šumskih požara?
83. Molimo opišite opštu politiku i zakonsku osnovu za zaštitu tla, uključujući odredbe za utvrđivanje i upravljanje zagađenim lokacijama.
84. Ima li BiH sistem za nadzor tla? Ukoliko ima, navedite detalje (npr. parametre koji se razmatraju, učestalost monitoringa, itd.).

F. Kontrola industrijskog zagađenja i upravljanje rizikom

85. Koje su glavne odlike propisa koji se odnose na izdavanje dozvola industrijskim postrojenjima vezano za emisiju zagađujućih materija u vazduh, vodu i tlo? Da li je uspostavljen sistem izdavanja dozvola koji se zasniva na korištenju najboljih dostupnih tehnika za integrisano sprječavanje i kontrolu zagađenja (IED- Direktiva o industrijskim emisijama)? Koliko IED postrojenja postoji? Koje aktivnosti nadzora, provođenja i izvještavanja se preduzimaju vezano za date propise?
86. Koje su glavne odlike propisa koji se odnose na emisije štetnih gasova iz velikih postrojenja za sagorijevanje (snage iznad 50 MW), postrojenja za spaljivanje otpada i postrojenja koja koriste organske rastvarače?
87. Da li je uspostavljen sistem koji obuhvata registar ispuštanja i prenosa zagađujućih materija vezano za industrijska postrojenja?
88. Postoje li odredbe vezane za učešće javnih ili privatnih organizacija u planovima upravljanja i revizije u oblasti životne sredine?
89. Postoje li mjere koje propisuju sistem eko-označavanja?
90. Kako organi javne uprave pristupaju i kontrolišu pitanje industrijskog rizika i industrijskih nezgoda? Da li postoji sistem za kontrolu opasnosti od velikih nesreća (npr. Seveso)?

G. Hemikalije

91. Koji su pravni akti i glavne odlike propisa koji se odnose na hemijske supstance i smjese?
92. Postoji li službeni registar hemikalija koje se nalaze na tržištu? Da li se identifikuju "nove" hemijske supstance? Planira li se nadležni organ za prijavu "novih" supstanci? Molimo opišite.
93. Postoje li pravila vezana za klasifikaciju, pakovanje i obilježavanje hemikalija (kako supstanci tako i smjesa)? Molimo opišite.
94. Postoji li procedura za registraciju/odobravanje pesticida, tj. sredstava za zaštitu biljaka (poljoprivredni pesticidi) i/ili biocida (pesticida koji se ne koriste u poljoprivredi)?
95. Postoje li procedure prikupljanja podataka i procjene rizika za hemikalije, posebno pesticide? Molimo opišite.
96. Postoje li odredbe o dostavljanju informacija o hemikalijama u okviru lanca snabdijevanja (npr. opasnosti, rizici, mjere za upravljanje rizikom)

97. Da li postoje pravne odredbe i administrativne mjere i odgovarajuća infrastruktura za zabranu i kontrolu izvoza i uvoza određenih opasnih hemikalija i/ili zabranjenih hemikalija, uključujući pesticide? Postoji li sistem obavještenja o izvozu zabranjenih ili strogo ograničenih hemikalija, uključujući pesticide? Molimo opišite.
98. Da li postoji administrativna infrastruktura za upravljanje i kontrolu provedbe i osiguravanje provođenja propisa? Molimo opišite nadležni organ u oblasti hemikalija, prema pravnom aktu za koji je nadležan, uključujući strukturu, organizaciju, pravila kojima eventualno podliježu i raspoložive resurse, uključujući laboratorijske kapacitete, ako postoje. Navedite i eventualnu postojeću saradnju/podjelu odgovornosti sa organima za izvršenje drugih relevantnih propisa (npr., zaštita radnika, carina, nadležna tijela za nadzor nad tržištem...). Molimo opišite sistem službenih kontrola, uključujući i način na koji su organizovane, njihov djelokrug i provođenje u praksi, kao i mjere koje su preduzete kako bi službene kontrole bile djelotvorne.
99. Kada Bosna i Hercegovina očekuje da će u potpunosti provesti Roterdamsku konvenciju o postupku davanja saglasnosti na osnovu prethodnog obavještenja za određene opasne hemikalije i pesticide u međunarodnoj trgovini (PIC i Uredba (EU) br. 649/2012, naročito uključujući kontrolu izvoza hemikalija koja je predmet te Uredbe?
100. Kada će Bosna i Hercegovina dostaviti prvi izvještaj o provedbi Štokholmske konvencije o postojanim organskim zagađivačima (POPs)? Kada Bosna i Hercegovina očekuje da će u potpunosti provesti Konvenciju i Uredbu (EZ) br. 850/2004, uključujući sve obaveze u pogledu monitoringa i izvještavanja?
101. Postoje li pravne odredbe, uključujući nadležni državni organ, za zaštitu laboratorijskih životinja, u skladu sa Direktivom 2010/63/EU?
102. Da li postoje pravne odredbe u pogledu izvoza i sigurnog skladištenja žive i određenih jedinjenja i smjesa žive, u skladu sa Uredbom (EZ) br. 1102/2008?
103. Kako se organi vlasti pripremaju za sprovođenje Uredbe (EZ) br. 1907/2006 o registraciji, procjeni, odobravanju i ograničavanju hemikalija (REACH), kojom se uspostavlja Evropska agencija za hemikalije? Koje konkretne mjere su preduzete/predviđene da bi se podigla svijest među operatorima, kako bi oni bili svjesni i spremni da ispunе obaveze koje proizilaze iz REACH Uredbe (npr. da pripremaju informacije koje se traže u REACH Uredbi za registraciju supstanci u Evropskoj agenciji za hemikalije, između ostalog i primjenom relevantnih metoda testiranja i uzimanjem u obzir pravila o izbjegavanju nepotrebnog testiranja (naročito *in vivo* testiranja); kako bi ispunili obaveze koje se odnose na poglavlje o odobravanju REACH Uredbe, uključujući potrebu podnošenja zahtjeva za odobrenjem, njihove kapacitete za pripremu zahtjeva, ali i obaveze da pruže informacije o prisustvu supstanci koje izazivaju zabrinutost u artikulima kroz lanac snabdijevanja, kao i potrošačima na zahtjev itd.)
104. Kako se organi vlasti pripremaju za provedbu Uredbe 1272/2008 (CLP)? Koje konkretne mjere su preduzete/predviđene da bi se podigla svijest među operatorima, kako bi oni bili svjesni i spremni da ispunе CLP obaveze (npr. klasifikacija, slanje obavijesti u C&L inventar, pakovanje i označavanje.) Da li je Bosna i Hercegovina imenovala "tijelo ili tijela odgovorna za primanje informacija koje su naročito značajne za formulisanje preventivnih i kurativnih mjera, posebno u slučaju hitne reakcije zdravstvenih organa, od uvoznika pa do korisnika koji plasiraju smjese na tržište (često su to centri za informisanje o trovanju), koja se moraju uspostaviti u skladu sa članom 45(1) CLP-a?

105. Koliko je velika hemijska industrija u Bosni i Hercegovini? Navedite približan broj preduzeća koja spadaju u MSP. Koliko hemijskih supstanci se izvozi u zemlje EU i EEP/EFTA?
106. Postoje li odredbe u vezi sa prikupljanjem statističkih podataka o korištenju životinja u eksperimentalne i druge naučne svrhe, u skladu sa Provedbenom odlukom Komisije 2012/707/EU??

H. Buka

107. Da li nadležni organi periodično procjenjuju nivo buke na glavnoj putnoj i željezničkoj mreži, u velikim industrijskim postrojenjima, na aerodromima i u aglomeracijama? Svakih koliko godina?
108. Da li nadležni organi informišu i konsultuju građane o pitanjima buke, objašnjavajući njene zdravstvene implikacije (kardiovaskularna oboljenja, poremećaj spavanja, uznemirenost i kognitivna oštećenja)?
109. Da li su organi vlasti utvrdili koji su organi nadležni za provođenje mjera za smanjenje buke na putevima, željeznicama, aerodromima i u industrijskim djelatnostima, uključujući aglomeracije?
110. Postoji li opšti zakon ili politika o smanjenju buke? Koje su glavne odlike politike kontrole buke (standardi emisije, standardi planiranja)?
111. Koji su izvori buke obuhvaćeni tim propisima/politikom, prije svega kakvo je stanje u pogledu drumskog saobraćaja, željezničkog saobraćaja, vazdušnog saobraćaja, lokacija industrijskih aktivnosti, kao što su industrije za proizvodnju građevinskih postrojenja i opreme?

I. Civilna zaštita

112. Da li je Bosna i Hercegovina zemlja učesnica Mehanizma civilne zaštite EU? Koji su planovi u tom smislu? Molimo navedite detaljan akcioni plan sa ključnim etapama u tom smislu.
113. Koji su organi uprave (ministarstva, agencije, itd.) odgovorni za izradu politike civilne zaštite? Molimo opišite internu i međunarodnu koordinaciju, razmjenu informacija i mehanizam saradnje.
114. Kakav je opšti pristup i organizacija civilne zaštite?
115. Postoje li posebne mjere čiji je cilj zaštita životne sredine u slučaju katastrofe?
116. Da li organizacija civilne zaštite obuhvata i komponentu međunarodne saradnje, i ako da, kakvog je ona karaktera?
117. Postoje li posebne strategije ili mjere čiji je cilj zaštita stanovništva od katastrofa? Postoji li strategija za smanjenje i upravljanje rizikom od katastrofa? Postoje li dovoljni kapaciteti i budžet za provedbu strategije i odgovor na katastrofe?
118. Postoje li posebne strategije ili mjere čiji je cilj sprječavanje i borba protiv šumskih požara?
119. Postoje li posebne strategije ili mjere čiji je cilj sprječavanje i borba protiv poplava?

120. Da li je uspostavljen državni sistem procjene rizika u zemlji, i da li se koristi za poboljšavanje razumijevanja glavnih rizika od katastrofe i unaprjeđenje planiranja odgovora?

J. Klimatske promjene

121. Postoji li državna klimatska strategija ili politika, koja se bavi i aspektima ublažavanja i prilagođavanja klimatskih aktivnosti? Da li je usvojena državna politika i/ili strategije vezano za klimatske promjene? Definišite obim u pogledu utvrđivanja ciljeva za smanjenje emisija, uključenih sektora, integracije klimatskih aktivnosti u druge politike i usklađenosti sa okvirom EU 2030 za klimatske i energetske politike

122. Detaljno navedite administrativne organe – ministarstva i/ili agencije nadležne za izradu, provođenje i praćenje politika i mjera vezano za klimatske promjene na državnom i lokalnom nivou. Da li imaju jasne mandate za izvršavanje ovih zadataka? Da li imaju dovoljno ljudskih i materijalnih resursa? Da li su ovi resursi pojačani posljednjih godina i kakvi su planovi za njihovo buduće jačanje?

123. Postoje li konkretni akcioni planovi i mjere za provedbu politike i/ili strategija u državi vezano za klimatske promjene, sa izdvojenim resursima i vremenskim rokovima? Ako ne, da li se pripremaju? Da li je ovo povezano sa *acquis-em* u oblasti klimatskih promjena i kako se nadgleda njegovo provođenje?

124. Na koji način se osigurava usklađenost propisa i politika u oblasti klimatskih promjena sa *acquis-em* u toj oblasti? Navedite glavne poteškoće sa kojima se suočavate.

125. Koje su prepreke u usklađivanju sa *acquis-em* i u provedbi na državnom i lokalnom nivou? Na koji način se osigurava koordinacija između institucija?

126. Kako se ostvaruje integracija pitanja klimatskih promjena u druge oblasti politika, naročito u oblasti energije, transporta i poljoprivrede?

127. Kako se osigurava međuresorna saradnja u vezi sa klimatskim promjenama i odgovarajuća koordinacija između relevantnih ministarstava i drugih dijelova vlade?

128. Koji je međunarodne sporazume o klimatskim promjenama Bosna i Hercegovina potpisala, a koje ratifikovala? Kakvi su planovi države u pogledu ratifikacije i provedbe Pariškog sporazuma i njenog utvrđenog doprinosa na državnom nivou globalnom odgovoru na klimatske promjene?

129. Opišite dosadašnji status zemlje u skladu sa Okvirnom konvencijom Ujedinjenih nacija o klimatskim promjenama (UNFCCC). Da li je Bosna i Hercegovina podnijela državno saopštenje u skladu sa UNFCCC? Ako jeste, navedite detalje.

130. Opišite podršku organizacija UN i/ili drugih donatora u finansiranju aktivnosti na izgradnji kapaciteta za provođenje UNFCCC i Pariškog sporazuma u Bosni i Hercegovini.

131. Opišite stanje u vezi s provođenjem Bečke konvencije i Montrealskog protokola za zaštitu ozonskog omotača.

132. Da li je Bosna i Hercegovina preduzela mjere u vezi sa usklađivanjem sa *acquis-em* u oblasti emisije stakleničkih gasova, a posebno sistem trgovine emisijama (ETS)?

133. Da li je Bosna i Hercegovina preduzela korake za smanjivanje emisije stakleničkih gasova uzrokovane vazduhoplovnim aktivnostima?

134. Ima li Bosna i Hercegovina sistem za monitoring, izvještavanje i verifikaciju (MRV) stakleničkih gasova? Da li će biti osigurano dovoljno informacija i obuke od strane nadležnog organa i operatora koji rade na instalaciji i verifikaciji MRV, registra ETS, javne aukcije emisijskih jedinica i učešća na sekundarnom tržištu ugljenika?
135. Koje je mjere Bosna i Hercegovina preduzela u vezi sa usklađivanjem i provođenjem *acquis-a* u oblasti smanjenja emisije stakleničkih gasova, u sektorima koji nisu obuhvaćeni ETS-om, a naročito u sektoru transporta, poljoprivrede, izgrađene životne sredine, korištenja zemljišta i promjene namjene zemljišta?
136. Da li je utvrđen sistem za nadzor i izvještavanje o stakleničkim gasovima? Ako jeste, kako se organizovan i kako se finansira?
137. Osim mjera navedenih u dijelu „Kontrola industrijskog zagađenja i upravljanje rizikom“, postoje li propisi koji kontrolišu emisije štetnih gasova iz mobilnih izvora (automobila, kamiona, autobusa, itd.)?
138. Kako je organizovan nadzor kvaliteta benzina, dizel goriva, ostalih gasnih ulja i teško loživog ulja i njihovog uticaja na životni ciklus stakleničkih gasova?
139. Koje je korake Bosna i Hercegovina preduzela na utvrđivanju standardnih vrijednosti emisija koje nova vozila treba da ispune u pogledu emisije štetnih gasova, i za promovisanje praćenja i dostupnosti informacija za potrošače o ekonomičnosti goriva i emisija CO₂ u pogledu reklamiranja novih automobila?
140. Koje korake je Bosna i Hercegovina preduzela za promovisanje hvatanja i skladištenja ugljenika?
141. Da li postoje ili da li su u planu mjere za smanjenje emisije fluorisanih gasova?
142. Da li postoje ili da li su u planu mjere za regulisanje proizvodnje, uvoza, izvoza, stavljanja na tržište, korištenja, sanacije, reciklaže, reklamacije i uništenja supstanci koje oštećuju ozonski omotač?
143. Kakva dodatna pomoć je potencijalno potrebna za pokretanje spomenutih aktivnosti?